

Västra Ekedal

Arkeologisk utredning

Västra Ekedal 1:10 och 1:11
Gustavsbergs socken
Värmdö kommun
Stockholms län
Uppland

Ellinor Sabel

Västra Ekedal

Arkeologisk utredning

Västra Ekedal 1:10 och 1:11
Gustavsbergs socken
Värmdö kommun
Stockholms län
Uppland

Ellinor Sabel

Denna rapport har framställts av ett företag
vars miljöledningssystem är certifierat enligt ISO 14001
av Svensk Certifiering Norden AB.

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård
Stora Gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
E-post: info@kmmmd.se

© Stiftelsen Kulturmiljövård 2018

Omslag: Morgondimma vid utredningsområdets norra del.

Foto av Ellinor Sabel.

Upphovsrätt, där inget annat anges, enligt Publik Licens 4.0 (CC BY)
<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

Lantmäteriets kartor omfattas inte av ovanstående licensiering.
Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Medgivande 757821.

ISBN 978-91-7453-682-9

Tryck: JustNu, Västerås 2018

Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning	6
Målsättning och metod	7
Topografi och fornlämningsmiljö	7
Genomförande	8
Utredningsresultat	9
Tolkning och utvärdering	10
Referenser	11
Kart- och arkivmaterial	11
Otryckta källor	11
Tekniska och administrativa uppgifter	12

Figur 1. Utredningsområdets läge markerat med en röd ring. Utdrag ur digitala Terrängkartan. Skala 1:50 000.

Sammanfattning

Stiftelsen Kulturmiljövård (KM) har den 5 januari 2018 utfört en arkeologisk utredning i Västra Ekedal, Värmdö kommun i Stockholms län. Utredningen föranleddes av att Värmdö kommun planerar för en kretsloppscentral och industri inom ett cirka 5,3 hektar stort planområde. Området utgörs av skogsmark och en bergtäkt och är beläget vid den norra kusten av Baggensfjärden, cirka 2,5 km väster om Gustavsbergs tätort.

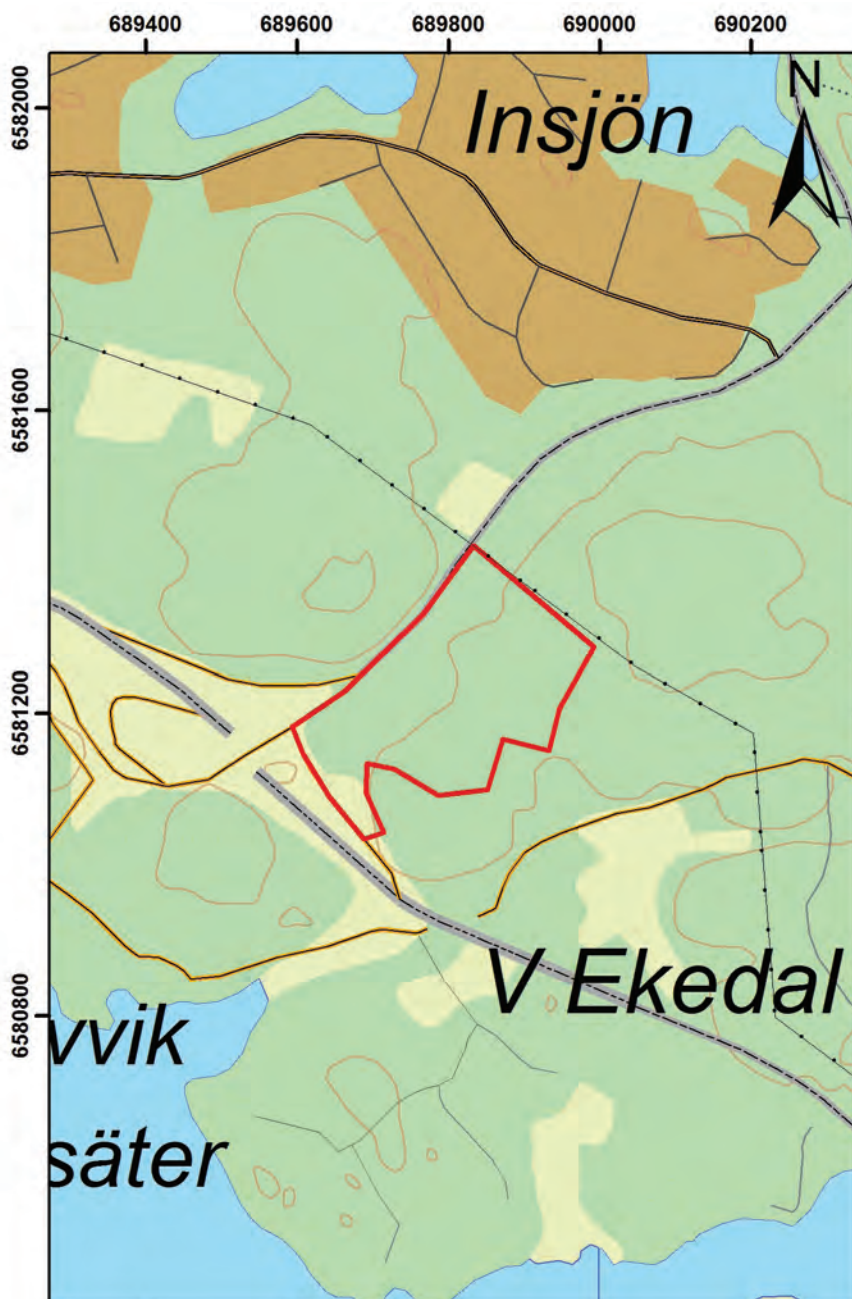
Den arkeologiska utredningen skulle bestå av två etapper varav den första innefattade kart- och arkivstudier samt en fältinventering av utredningsområdet för att sedan följas av en andra etapp (utredningsgrävning) om behov förelåg.

Vid kart- och arkivstudierna hittades inget som kunde indikera att området skulle rymma forn- eller kulturlämningar av antikvariskt intresse från historisk tid. Platsen verkar, under tiden då historiska kartor upprättats över området, ha utgjort obebyggd utmark.

Vid fältinventeringen kunde det konstateras att större områden, än de som syns på kartor och flygfoton, var påverkade av bergtäktens verksamhet. Både den nordöstra och den nordvästra delen bar tydliga spår av verksamhetens omvandling av landskapet. Även den sydvästra delen var kraftigt påverkad, men där troligtvis i samband med bygget av motorvägen.

Vid fältinventeringen kunde inga arkeologiska eller kulturhistoriska lämningar identifieras. I den nordöstra delen av utredningsområdet finns större sprickdalar som en gång har varit fyllda med sand men som nu, i och med bergtäktens verksamhet, är tömda. Endast i kanten, direkt utanför utredningsområdets yttre gräns, och i små bergsskrevor finns sand kvar. Dessa sandfyllda sprickdalar kan ha varit lämpliga lägen för bosättning under stenåldern men då de nu är tömda är möjligheten att hitta spår, efter förhistoriska bosättningar där, obefintlig. De mindre påverkade delarna av utredningsområdet består närmast uteslutande av gleskogbevuxet berg med små fickor av grusig morän/sand.

Då inga objekt eller möjliga lägen kunde identifieras vid fältinventeringen bedöms det att en andra etapp av utredningen (utredningsgrävning) ej är nödvändig.

Figur 2. Utredningsområdet i rött, markerat på digitala Terrängkartan. Skala 1:10 000.

Inledning

Stiftelsen Kulturmiljövård (KM) har den 5 januari 2018 utfört en arkeologisk utredning i Västra Ekedal, Värmdö kommun i Stockholms län. Värmdö kommun planerar för en kretsloppscentral och industri inom området. En del av planområdet för kretsloppscentralen består idag av en bergtäktverksamhet. Ytan för bergtäkten är undantagen i den arkeologiska utredningen.

Figur 3. Utredningsområdet markerat med rött på ortofoto från FMIS. Det ljusa, rundade partiet inom utredningsområdet är bergtäktverksamheten som är undantagen i den arkeologiska utredningen. Skala 1: 4 000.

Målsättning och metod

Syftet med den arkeologiska utredningen var att fastställa om det finns okända fornlämningar inom utredningsområdet.

Utredningen omfattade en första etapp vilken bestod av kart- och arkivstudier samt fältinventering, och skulle vid behov fortsätta med en andra etapp (utredningsgrävning). Utredningsgrävningen skulle i första hand utföras som söschakt med hjälp av grävmaskin i kombination med handgrävning/rensning, och om det inte var möjligt att nå platsen med grävmaskin skulle provrutor tas upp. Samtliga schakt, provgrovar och eventuella fyndplatser skulle mätas in/karteras och beskrivas.

Topografi och fornlämningsmiljö

Utredningsområdet är beläget strax intill kommungränsen mellan Nacka och Värmdö och cirka 2,5 km väster om Gustavsbergs tätort. I väster angränsar utredningsområdet Värmdöleden, väg 222, och i norr Gamla Skärgårdsvägen. Inom området finns en bergtäktverksamhet. Strax söder om utredningsområdet ligger Baggensfjärden är en del av farleden från Nämndöfjärden till Baggensstaket som, via Skurusundet, leder fram till Stockholm.

Topografin inom utredningsområdet är kuperad, höglänt och bergig. Undergrunden består till övervägande del av urberg med begränsade partier med tunna moränlager och partier med glacial lera. Området är bevuxet med skog, förutom de delar som utgör bergtäktverksamheten och längs den nordöstra delen som är avverkad då det löper en kraftledningsgata där. Höjden över havet varierar från knappa 25 till dryga 45 meter.

Figur 4. Den sydvästra delen av utredningsområdet med Baggenfjärden i bakgrunden.

Inga tidigare kända lämningar fanns inom utredningsområdet och fornlämningsbilden i närområdet är gles. De närmaste lämningarna är övriga kulturhistoriska lämningar och utgörs av milstenar och husgrunder samt en lägenhetsbebyggelse från historisk tid. Cirka 4 km åt sydväst, tvärs över Baggenfjärden, är fornlämningsbilden däremot mycket tät då det berömda "Slaget vid Stäket" stod här 1709.

Direkt öster om utredningsområdet ligger *Brända berget* vilket ska ha förlorat sin vegetation vid en stor skogsbrand 1901.

Genomförande

Den arkeologiska utredningen inleddes med kart- och arkivstudier. Kartmaterialet innefattade historiska kartor från Lantmäteriets karttjänst. Vidare studerades geologiska kartor och strandnivåkartor på Statens geologiska undersöknings (SGU) karttjänst. Arkivstudierna omfattade en översiktlig genomgång av arkeologiska rapporter från närområdet, fornlämningsbilden kontrollerades i Fornminnesregistret (FMIS) samt plats- och ortnamnen eftersöktes i Svenskt ortnamnsregister.

Efter kart- och arkivstudierna utfördes en fältinventering av området.

Utredningsresultat

Vid kart- och arkivstudierna hittades inget som kunde indikera att området skulle rymma forn- eller kulturlämningar av antikvariskt intresse från historisk tid. Platsen verkar, under tiden kartor har upprättats över området, ha utgjort obebyggd utmark.

Vid fältinventeringen kunde det konstateras att större ytor än vad som syntes på kartor och flygbilder var påverkade av sentida aktiviteter. I den sydvästra delen, längs med motorvägen, och hela delen som vetter mot Skärgårdsvägen (åt nordväst) var marken påverkad i och med vägbyggena. Längs utredningsområdets nordöstra gräns var det påverkat av bergtäktverksamheten.

Figur 5. De övre metrarna av den sand som en gång har legat mellan bergshöjderna är nu bortgrävd. Det är endast i skrevorna som den finns kvar. Högen med stenkruss till höger i bild utgör en del av bergtäktverksamheten.

Vid fältinventeringen kunde inga arkeologiska eller kulturhistoriska lämningar identifieras. I den nordöstra delen av utredningsområdet finns större sprickdalar som en gång har varit fyllda med sand men som nu, i och med bergtäkten, är tömda. Endast i kanten, direkt utanför utredningsområdets yttre gräns, och i små bergsskrevor finns sand kvar. Dessa sandfyllda sprickdalar kan ha varit lämpliga lägen för bosättning under stenåldern, men då de nu är tömda är möjligheten att hitta spår efter förhistoriska bosättningar där obefintlig. De mindre påverkade delarna av utredningsområdet består närmast uteslutande av glesk skogbevuxet berg med små fickor av grusig morän/sand.

Då inga objekt eller möjliga lägen kunde identifieras vid fältinventeringen bedöms det att en andra etapp av utredningen (utredningsgrävning) ej är nödvändig.

Figur 6. I den nordöstra delen av utredningsområdet var sanden i sprickdalarna bortgrävd. Under klungan av granar (strax utanför utredningsområdet) ligger den kvar. Inga spår av förhistoriska aktiviteter kunde identifieras i kanten av det sandiga området. Foto från sydväst.

Tolkning och utvärdering

Den arkeologiska utredningen skulle, enligt undersökningsplanen, bestå av två etapper. En första etapp med kart- och arkivstudier samt fältinventering och, vid behov, en andra etapp med utredningsgrävning. Då inga arkeologiska eller kulturhistoriska objekt eller boplatsslägen kunde identifieras i den första etappen bedömdes den andra etappen som icke nödvändig.

Den arkeologiska utredningen har uppfyllts enligt undersökningsplan.

Referenser

Kart- och arkivmaterial

<https://etjanster.lantmateriet.se/historiska/kartor>

Rikets allmänna kartverks arkiv (RAK):

Gustavsberg J112-76-11. Häradsekonomiska kartan 1901–06

Boo J133-10I6i67. Ekonomiska kartan 1952

Boo J133-10I6i82. Ekonomiska kartan 1981

Vaxholm J243-76-1. Generalstabskartan 1877

Lantmäterimyndigheternas arkiv (LMMA):

01-VÄM-40. Gränsbestämning 1775

Otryckta källor

Jordartskarta och strandnivåkarta:

http://apps.sgu.se/kartgenerator/maporder_sv.html

Fornminnesregistret (FMIS):

<http://www.fmis.raa.se/cocoon/fornsok/search.html>

Svenskt ortnamnsregister:

<http://www.sprakochfolkminnen.se>

Tekniska och administrativa uppgifter

<i>Stiftelsen Kulturmiljövård projektnr:</i>	KM17196
<i>Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum:</i>	43112-46538-2017, 2017-12-05
<i>Typ av undersökning:</i>	Arkeologisk utredning
<i>Undersökningsperiod:</i>	5 januari 2018
<i>Personal:</i>	Ellinor Sabel
<i>Landskap:</i>	Uppland
<i>Län:</i>	Stockholm
<i>Kommun:</i>	Värmdö
<i>Socken:</i>	Gustavsberg
<i>Fastighet:</i>	Västra Ekedal 1:10 och 1:11
<i>Fornlämning:</i>	–
<i>Fastighetskarta:</i>	–
<i>Koordinatsystem:</i>	Sweref 99 TM
<i>Koordinater:</i>	X6581100/Y689700
<i>Höjdsystem:</i>	–
<i>Inmättningsmetod:</i>	GPS
<i>Dokumentationshandlingar:</i>	Inga övriga dokumentationshandlingar utöver rapporten arkiveras.
<i>Fynd:</i>	Inga fynd har tillvaratagits.